

levels of phonostylistics are defined in the article: frequency of phonemes; repeat sounds with their correlation and functions; rhyme; sound reproduction and onomatopoeia; phonaesthetics and ways of its achievement; rhythm and melody means (stress, speech tempo); rhythm means in poetry are mentioned in the article.

Key words: phonostylistics, orthoepic phonostylistics, phonostylistics of the text, segmental phonostylistics, suprasegmental phonostylistics.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.

УДК 372.8:811.161

Л. В. Рускуліс

**РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTI
ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ**

Сучасне суспільство кидає виклик успішним людям, компетентність яких відповідає європейським вимогам і тенденціям вищої освіти, що в Україні наразі модернізується відповідно до інноваційних потреб і запитів часу. Передові ідеї й повносили стремління до світового визнання породжують й нові вимоги, які викладено в Законі України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2010–2021 рр., Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, Державному стандарті мовної освіти. Відповідно до їх положень майбутній учитель української мови повинен орієнтуватися у вирі новітньої наукової мовознавчої теорії, аналізуючи її й критично оцінюючи; повсякчас розвивати філологічне чуття; слідкувати за власним нормативним літературним мовленням й постійно його вдосконалювати; вести активні дослідницькі розвідки, підвищуючи власний професійний рівень, тобто абсолютно реалізувати себе як високоосвічений, конкурентоспроможний фахівець.

Наукові розвідки з проблем формування компетентного освітянина знаходяться в полі зору сучасних лінгводидактів: З. Бакум, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова, О. Копусь, Л. Мамчур, Л. Мацько, А. Нікітіна, С. Омельчук, М. Пентиліук, О. Семенов, Т. Симоненко, І. Хом'як та ін. Науковці студіюють цей феномен під кутом зору системних зв'язків лінгвістичних основ розділів науки про мову, пропонують ефективні шляхи її формування. Відповідно до положень «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти» [1, с. 9], досліджень учених виокремлюємо в складі лінгвістичної компетентності фонетичну, лексико-семантичну, граматичну, правописну й стилістичну складові.

Метою проведеної розвідки є аналіз результатів констатувального експерименту, основним завданням якого стало виявлення рівня опрацювання навчального матеріалу; ознайомлені з системою змішаного навчання у виші; отримали необхідні практичні вміння й навички під час проходження практичної підготовки.

Розроблене й упроваджене експериментальне навчання передбачало встановлення рівня сформованості лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови на завершальному етапі (IV курс) й мало на меті:

а) проаналізувати особливості добору форм навчання (аудиторні й позааудиторні) у виші, систему традиційних й інноваційних методів і засобів (Блок 1);

б) визначити рівень засвоєння теоретичного обсягу мовознавчих дисциплін (перевірка фактичних знань: термінографія, формулювання понять), що засвоювалися студентом (Блок 2);

в) перевірити сформованість практичних умінь і навичок (Блок 3);

г) з'ясувати рівень знання мовознавчої термінології та її використання у власному мовленні на основі написання есе (Блок 4).

Реалізація окреслених завдань здійснювалася шляхом добору форм і шляхів проведення перевірки й критеріїв оцінювання рівня сформованості фонетичної, лексико-семантичної, граматичної, правописної компетентностей; кількісного і якісного аналізу зрізових робіт учасників експерименту.

Завдання Блоку 1 мали за мету з'ясування особливостей добору форм навчання й шляхів їх упровадження.

Результати відповідей засвідчили, що у ЗВО, охоплених експериментом, викладачі надають перевагу проведенню традиційних (вступна, тематична, заключна й оглядова) лекцій, з інноваційних студентами названо лекцію-візуалізацію, лекцію-дискусію, проблемну лекцію й лекцію-конференцію. На жаль, у практиці викладання мовознавчих дисциплін не виявлено застосування бінарних лекцій, лекцій із запланованими помилками, а презентаційний супровід наявний не на всіх заняттях, що, на нашу думку, відіграє визначальну роль. Студенти вказали, що семінар як форма заняття впроваджувався під час засвоєння дисциплін «Вступ до мовознавства», «Загальне мовознавство», «Українська діалектологія», «Історія української мови». Основну ж частку серед інших форм роботи у закладах вищої освіти займають практичні заняття. Як продемонстрували результати анкетування, лабораторні роботи проводяться лише на заняттях із сучасної української літературної мови, на жаль, обсяг годин, відведених на цю форму роботи, зведено до мінімуму. Анкетування переконує, що студентам пропонуються вибіркові спецкурси з мовознавчих дисциплін: «Види граматичного розбору», «Правопис з української мови», «Сучасна риторика», «Мовний етикет», «Системна організація мови», «Комунікативна лінгвістика» «Психолінгвістика», «Лінгвокультурологія» та ін.

Значний обсяг часу в процесі вивчення мовознавчих дисциплін відводиться організації самостійної роботи студентів: проводяться бесіди з викладачами, які перед початком вивчення дисципліни ознайомлюють студентів із особливостями виконання самостійної роботи з предмета,

вимогами до виконання, критеріями перевірки й оцінювання. Більшість відповідей продемонстрували, що пропедевтичні бесіди й консультування проводять працівники бібліотеки, зокрема в питанні електронного пошуку джерел у бібліотеках України. До переліку завдань із самостійної роботи вміщено розробку інформаційного супроводу: студенти готують презентації, укладають тематичні словники.

Опитування майбутніх учителів української мови продемонструвало, що чільне місце в їх підготовці відводиться навчально- та науково-дослідницькій роботі: вже з I курсу вони готують і виголошують доповіді, засвоюють вимоги до написання реферату, збирають матеріал для курсової роботи. Однак, як засвідчують результати анкетування, бесіди зі студентами така робота не є систематичною, й не враховує принципу наступності й перспективності, за якого дипломна робота є продовженням курсового дослідження, що ґрунтується на попередньо зібраних матеріалах для повідомлень і рефератів. На жаль, аналіз навчальних планів продемонстрував, що в окремих навчальних закладах вилучено дисципліну «Вступ до наукових досліджень», основне призначення якої ознайомити студента з видами наукових робіт, правилами добору інформації; розвинути вміння аналізувати й конспектувати першоджерела, визначати головне й другорядне в них, систематизувати навчальний матеріал, оформляти доповіді, реферати, рецензії та ін. і виголошувати їх. Констатуємо й той невтішний факт, що не передбачено написання дипломної роботи, яка повинна стати завершальним етапом формування науково-дослідницьких умінь випускника. Як з'ясовано, переважна більшість опитаних студентів не використовували у процесі написання курсової (дипломної) роботи результатів лабораторних занять, і лише незначна кількість опитаних наголосили на важливості проведеного експерименту під час проходження педагогічної практики і врахування його результатів до практичної частини курсової (дипломної) роботи. Наразі вищими закладами освіти ведеться активне залучення студентів до науково-дослідницької роботи. За результатами анкетування, більшість здобувачів вищої освіти брали участь у конференціях, публікуючи тези й статті, конкурсах наукових робіт, предметних олімпіадах.

Зауважимо також, що студентів активно залучають до змішаного навчання. У ЗВО розроблено дистанційні курси, студентам пропонуються відеолекції, вебінари, електронні варіанти лекційного й практичного курсу, ведеться електронний журнал оцінювання виконаних робіт, забезпечено необхідними засобами навчання (посилання на електронні ресурси, тезаурус, відеоматеріали, схеми, таблиці тощо). Більшість реципієнтів наголосили, що складання іспитів, заліків, допусковій екзаменаційні роботи теж проводяться в такому форматі.

Формування лінгвістичної компетентності, безперечно, відбувається в процесі проходження педагогічної практики. Результати анкетування переконують, що студенти отримують консультації щодо підготовки матеріалів з педагогічної практики, обов'язково розробляють наочний матеріал, однак зв'язки між мовознавчими дисциплінами в процесі розробки конспекта уроку не враховувалися, що порушує інтегративно-системний підхід до викладання мови.

Анкетування продемонструвало, що на заняттях із мовознавчих дисциплін реалізуються такі традиційні методи навчання: усний виклад навчального матеріалу, робота з науковими й навчально-методичними джерелами, мовний аналіз, проблемне навчання, спостереження над мовним матеріалом. Серед інноваційних методів популярними є метод проєктів. Однак, як засвідчують відповіді, не реалізуються повною мірою можливості рольових і ділових ігор, ситуативних завдань, методу кейса, синанон-методу.

Блок II передбачав перевірку теоретичних знань студента із мовознавчих дисциплін, а саме володіння терміносистемою, й складався з 50 питань. Відповіді на 1-5 питання перевіряли знання з теми «Сучасна українська літературна мова як наука і навчальна дисципліна. Вступ» і продемонстрували знання студентів, що мовна система – це сукупність мовних одиниць із властивими їй формальними, змістовими та функціональними властивостями, сучасна літературна мова є унормованою загальнонародною мовою, визначили слово як основну одиницю спілкування. Однак більшість опитаних студентів не змогли визначити, що нова українська літературна мова утворена на основі середньонадніпряньського діалекту, а праїндоевропейська мови є прамовою.

Відповіді на питання 6-10 передбачали з'ясування рівня засвоєння фонетичних понять й продемонстрували такі результати: студенти з легкістю визначили зв'язок фонетики з нелінгвістичними дисциплінами, мету й завдання фонетичної транскрипції, однак більшість із опитаних не змогли з'ясувати, які мовні органи є активними (губи, язик, язичок, голосові зв'язки), визначити дистинктивну функцію фонемі й охарактеризувати фонетичні одиниці (сегментні, суперсегментні).

Рівень засвоєння лексикології української мови (11-15 питань) перевірявся відповідями, в яких студенти легко визначили ознаки омонімів і паронімів, однак більшість із них не змогли з'ясувати дефініції «лексико-семантичне поле» й «фразеологічні єдності», допустили помилку у виборі прикладу фразеологічних зрощень.

Питання 17-36 мали на меті перевірити рівень граматичної компетентності майбутнього вчителя української мови. Студенти визначили, що грамати́ка – це вчення про граматичну будову мови, традиційну частиномовну класифікацію слів, ознаки самостійних і службових слів, тематичні класи займенників за співвідношенням з іншими частинами мови; з'ясували предикативність як спільну фундаментальну ознаку речень, типи словосполучень, способи вираження головних членів речення й види односкладних речень. Однак констатуємо, що труднощі виникли під час відповіді на питання щодо визначення дефініцій «парадигма», «морфема», «морф», «аломорф», «похідна основа», «модальність», не всі студенти змогли визначити види словотвору в сучасній українській літературній мові.

сформованості лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови.

Створенню експериментально-дослідної методики формування лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови передували детальний аналіз лінгвістичної й лінгвофілософської, психологічної й психолінгвістичної, методичної літератури; організація й

проведення спостереження за навчальним процесом у виші загалом і за його особливостями на філологічних факультетах; опитування, анкетування й проведення контрольних зрізів, що й визначило мету, чільні завдання й основні напрямки проведення констатувального зрізу й укладання програми його впровадження.

Експеримент мав за мету:

- здійснити контроль й оцінити рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови;
- з'ясувати причини недостатнього рівня сформованості фонетичної, лексико-семантичної, граматичної і правописної компетентностей випускників вишу;
- розробити експериментальну програму навчання, в основі якої – добір ефективних форм, методів і прийомів, засобів навчання.

Із метою визначення форм перевірки й критеріїв оцінки готовності студентів до формування лінгвістичної компетентності нами проаналізовано низку розвідок у галузі діагностики, унаслідок чого відібрано форми, способи, засоби, адекватні меті й завданням констатувального зрізу.

У запропонованих до експерименту завданнях враховано, що студенти опанували мовознавчі дисципліни, передбачені стандартом спеціальності, навчальним планом; мають навички самостійного

Особливі труднощі, як продемонстрували результати анкетування, викликали завдання з української діалектології, історії української мови, загального мовознавства й стилістики. Майбутні вчителі української мови на низькому рівні дали відповіді на питання щодо перших спроб характеристики діалектів української мови, історичних чергувань у системі сучасної української літературної мови, розвитку світової мовознавчої думки й основних ідей окремих лінгвістів.

Блок 3 – завдання-тести, які передбачили перевірку практичних умінь і навичок майбутніх учителів української мови. Результати анкетування на питання 1-5 (фонетика сучасної української літературної мови) продемонстрували, що студенти з легкістю визначили правильні варіанти слів, у яких відбувається чергування голосних (приголосних), асиміляцію за м'якістю/твердістю; найменшу кількість правильних відповідей студенти дали на питання, що стосуються асиміляції приголосних за глухістю/дзвінкістю й наголошування слів. Відповіді на питання 6-10 (орфографія сучасної української літературної мови) продемонстрували, що студенти на належному рівні оперують навичками написання слів, володіють правилами, що визначають чергування приголосних, однак труднощі викликало завдання написання слів із великої букви. Відповіді на питання 11-20 (лексика української мови) показали вміння студентів визначити синоніми, антоніми, пароніми, омоніми, однак велику кількість неправильних відповідей зафіксовано на питання, що стосуються сфери походження слів, які функціонують наразі в українській мові. Відповіді на питання 21-50 (граматика української мови) дали змогу з'ясувати, що студенти-словесники на достатньому рівні засвоїли граматичні ознаки частин мови, однак труднощі викликають завдання на визначення способу творення слів, роду незмінюваних іменників, утворення складної форми найвищого ступеня

порівняння прикметників, відмінювання числівників; координації підмета з присудком, способів ускладнення речення.

4 блок – написання есе. Наведемо уривки окремих із них:

У школі все починається з учителя і результати навчання і виховання учнів залежать від трьох чинників: хто навчає, кого навчають, як навчають.

Філолог же не просто вчитель, він всебічно вивчає мову, її природу, функції і внутрішню структуру, історичний розвиток та класифікацію. Мовознавство ділиться на загальне і конкретне, теоретичне і прикладне. Загальне мовознавство збирає універсальні дані з усіх мов, а конкретне – це наука про окрему (конкретну) мову. Прикладне мовознавство – це застосування лінгвістичних знань на практиці. Наприклад, викладання мови, створення підручників і словників, переклад з однієї мови на іншу. Одним з перспективних прикладних напрямів є застосування математичного апарату з метою опису мови для створення спеціальних комп'ютерних програм. В умовах швидкого розвитку та поглиблення міжнародних відносин, сучасний ринок праці надає необмежені перспективи для працевлаштування фахівців сфери освіти, особливо філології.

Перевага нашої професії ще й у тому, що ми краще розуміємо світ. Звідси випливає – допомагати іншим розуміти його (Христина К.).

У наш час – час технічного прогресу, коли технічні досягнення відіграють першочергове значення в житті людини, фахівець з мистецтва слова потрібен як ніколи. Таким фахівцем є філолог.

Фах філолога досить значущий, особливо в контексті шкільного навчання. Вчителі-філологи навчають рідної мови, грамотності, прищеплюють учням любов до читання, літератури, розвивають мовлення і культуру спілкування, формують світогляд. Але філолог може працювати не тільки вчителем, викладачем. Він знайде досить широкий спектр застосування професійних навичок у різних сферах: на телебаченні і на радіо, редактором або коректором, спічрайтером тощо. Тобто, філологічна освіта – це також перевага спеціаліста, який працює у сфері масової інформації.

На сьогоднішній день перспективний напрямок – прикладне мовознавство. Це засвідчують цікаві експерименти сучасних вчених-філологів в області застосування математичних методів під час опису системи мови для розробки комп'ютерних програм.

На мій погляд, філологія вивчає культурну спадщину людства, дозволяє індивіду зберігати генетичну духовний зв'язок між різними поколіннями. В умовах сьогоднішньої кризи духовного буття людини комплекс філологічних наук особливо актуальний і потрібний (Ірина З.).

На жаль, не всі студенти справилися з цим завданням. Більшість із них, в основному, звернули увагу на роль освітянина в суспільстві загалом, а не вчителя української мови зокрема. Саме це й спричинило низький рівень виконання додаткового завдання, вимогою якого було максимальне використання термінів майбутньої професії.

Отже, проведення дослідження засвідчило, що удосконалення потребує технологія викладання мовознавчих дисциплін у вищій школі, студенти не на належному рівні володіють мовознавчою термінологією, низьким є рівень практичних умінь і навичок. Такі результати

спонукають нас до розробки інноваційної методичної системи формування лінгвістичної компетентності, що й стане наступною розвідкою.

Список використаної літератури

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

Рускуліс Л. В. Рівень сформованості лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови: констатувальний експеримент

У статті з'ясовано особливості проведення констатувального експерименту з метою визначення рівня сформованості лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови. Запропоновані завдання враховували, що студенти опанували мовознавчі дисципліни, мають навички самостійного опрацювання матеріалу; ознайомлені з системою змішаного навчання; отримали необхідні практичні вміння й навички в ході проходження практичної підготовки. Розробка експериментального навчання передбачала встановлення рівня сформованості лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя української мови на завершальному етапі, що мало за мету: а) проаналізувати особливості добору форм навчання, систему методів і засобів; б) визначити рівень засвоєння теоретичного обсягу мовознавчих дисциплін; в) перевірити сформованість практичних умінь і навичок; г) з'ясувати рівень знання мовознавчої термінології та її використання у власному мовленні на основі написання есе.

Ключові слова: лінгвістична компетентність, майбутній учитель української мови, лінгвістична термінологія, констатувальний експеримент.

Рускуліс Л. В. Уровень сформированности лингвистической компетентности будущего учителя украинского языка: констатирующий эксперимент

В статье установлены особенности проведения констатирующего эксперимента с целью определения уровня сформированности лингвистической компетентности будущего учителя украинского языка. Предложенные задания учитывали, что студенты овладели языковедческими дисциплинами, имеют навыки самостоятельной работы; ознакомлены с системой смешанного обучения; получили практические умения и навыки в ходе практической подготовки. Разработка экспериментального обучения предусматривала определение уровня сформированности лингвистической компетентности будущего учителя украинского языка на завершающем этапе, а ее целью стало: а) проанализировать особенности отбора форм обучения, систему методов и средств; б) определить уровень усвоения теоретического объема языковедческих дисциплин; в) проверить сформированность практических умений и навыков; г) выяснить уровень знания терминологии и ее использование в процессе написания эссе.

Ключевые слова: лингвистическая компетентность, будущий учитель украинского языка, лингвистическая терминология, констатирующий эксперимент.

Ruskulis L. Level of Formation of Linguistic Competence of the Future Teacher of Ukrainian Language: Ascertaining Experiment

The article analyzes the necessity and the peculiarity of conducting an ascertaining experiment in order to determine the level of formation of the linguistic competence of the future teacher of the Ukrainian language. The author identified the purpose of the experiment, which included: to control and evaluate the level of formation of the linguistic competence of the future teacher of the Ukrainian language; to find out the reasons of the poor level of formation of phonetic, lexical and semantic, grammatical and spelling competence by graduates; to develop an experimental program of training, based on which the selection of effective forms, methods and techniques, means of training. The proposed tasks for the experiment took into account that students mastered the linguistic disciplines which are envisaged by the standard of the specialty and the curriculum; these tasks contains the skills to independently study the material; acquainted with the system of mixed education in higher education; got the necessary practical skills and skills during the course of practical training. The development of experimental teaching envisaged the establishment of the level of formation of the linguistic competence of the future teacher of the Ukrainian language at the final stage, which was aimed at: a) analyze the features of the selection of forms of study in higher education, the system of traditional and innovative methods and means; b) to determine the level of assimilation of the theoretical volume of linguistic disciplines, which were acquired by a student; c) check the formation of practical skills and abilities; d) to find out the level of knowledge of linguistic terminology and its use in its own speech on the basis of writing an essay.

Key words: linguistic competence, future teacher of Ukrainian language, linguistic terminology, ascertaining experiment.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.04.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Хриков Є. М.

УДК [008: 811] : 378: 005.92: [003.35:316.3]

О. М. Семенов

**ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ
НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ**

Культура розумової праці, етична культура, культура академічного письма і комунікації, академічної інформатики, академічного менеджменту, академічна чесність, соціальна і моральна відповідальність за процес і результати дослідження [7] вкрай важливі в освітньому просторі університету. Ідеться про складники академічної культури, що є